

1 Įrodinėjimo pareiga

1.1 Kokios yra įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklės?

Įrodymų rinkimo ir pavienių įrodymų pateikimo, atrankos, rinkimo, apžiūros ir vertinimo taisyklės išdėstytos Civilinio proceso įstatymo (kroat. *Zakon o parničnom postupku*) (*Narodne Novine* (NN; Kroatijos Respublikos oficialusis leidinys), Nr. 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 96/08, 84/08, 123/08, 57/11, 25/13 ir 89/14; toliau – ZPP) 219–276 straipsniuose.

Bendra taisyklė ta, kad kiekviena šalis privalo išdėstyti faktus ir pateikti įrodymus, kuriais grindžia savo reikalavimą arba kuriais ginčija priešingos šalies pareiškimus ir įrodymus, o tai reiškia, kad pagal Kroatijos (civilinio) proceso teisę renkant faktus ir pateikiant įrodymus svarbiausia yra teisė būti išklaustamam. Taigi, kiekviena šalis turi įrodyti, kad pareiškimai apie jai palankių faktų, kuriais ji grindžia savo reikalavimus (ir prieštaravimus), buvimą atitinka tikrovę, jeigu teisės aktuose nenumatyta kitaip.

Paprastai teismas turi įgaliojimus nustatyti tik šalių išdėstytus faktus ir priimti tik šalių pateiktus įrodymus. Išimties tvarka teismas turi įgaliojimus (ir privalo) nustatyti šalių neišdėstytus faktus ir surinkti šalių nepateiktus įrodymus, tačiau tik tuo atveju, jeigu jis įtaria, kad šalys ketina ginti reikalavimus, kurių neturi teisės ginti.

Jeigu, remdamasis pateiktais įrodymais (ZPP 8 straipsnis), teismas negali patikimai nustatyti fakto, apie fakto buvimą jis sprendžia taikydamas taisykles, kuriomis reglamentuojama prievolė įrodyti.

1.2 Ar yra normų, atleidžiančių nuo pareigos įrodyti tam tikrus faktus? Kokiais atvejais? Ar galima tam tikrą teisinę prielaidą paneigti pateikiant įrodymus?

Įrodymai apima visus sprendimui priimti svarbius faktus.

Nereikia įrodinėti faktų, kuriuos šalis pripažino teisme proceso eigoje, tačiau teismas taip pat gali nurodyti pateikti tų faktų įrodymus, jeigu jis mano, kad pripažindama juos šalis siekia apginti reikalavimą, kurio jai neleidžiama ginti (ZPP 3 straipsnio trečia dalis).

Be to, nereikia įrodinėti teisiųjų taisyklių, nes pagal joms taikomą normą laikoma, kad teismas išmano teisę (lot. *iura novit curia*).

Nereikia įrodinėti visuotinai žinomų faktų. Tačiau leidžiama įrodinėti, kad tam tikras faktas nėra visuotinai žinomas.

Faktų, kurių buvimas preziumuojamas pagal teisės aktus, įrodinėti nereikia, tačiau galima įrodinėti jų nebuvimą, jeigu teisės aktuose nenumatyta kitaip. Atitinkamai taisyklėmis, kuriomis reglamentuojamos nugynčijamos prezumpcijos (lot. *praesumptiones iuris*), palengvinamas įrodinėjimas, nes šalis, kuri remiasi teisiškai susijusiu faktu, neprivalo tiesiogiai įrodyti to fakto buvimo; pakanka remtis bendrąja teisine taisykle, kuri yra nugynčijamos prezumpcijos sudėtinė dalis, o šalis, kuri teigia, kad nugynčijamos prezumpcijos sudėtinė dalimi esanti bendroji taisyklė konkrečiu atveju negali būti taikoma, privalo tai įrodyti.

Vis dėlto esama atveju, kai pagal teisės nuostatas neleidžiama įrodinėti teisės normomis preziumuojamų faktų nebuvimo (lot. *praesumptiones iuris et de iure*) – kai teismas privalo konstatuoti atitinkamo teisiškai susijusio fakto buvimą.

1.3 Kiek teismas turi būti įsitikinęs tam tikro fakto egzistavimu, kad galėtų juo pagrįsti savo sprendimą?

Teismo uždavinys yra įsitikinti faktų, nuo kurių priklauso teisės taikymas, buvimu arba nebuvimu. ZPP nenumatyta konkrečių nuostatų dėl tikimybės, tačiau tikimybės laipsnis turėtų didėti proporcingai veiksnių, kurių norima imtis, svarbai, atsižvelgiant į proceso etapą, kuriuo aptariamas ir sprendžiamas konkretus procesinis klausimas, ir į procesinius padarinius, kurie kils, jeigu bus nustatytas tam tikrų faktų buvimas arba nebuvimas.

Remdamasis bendrąja laisvo įrodymų vertinimo taisykle, teismas, sąžiningai ir atidžiai įvertinęs visus pavieniui ir kaip visumą pateiktus įrodymus ir atsižvelgdamas į viso proceso rezultatus, pagal savo vidinį įsitikinimą sprendžia, kuriuos faktus laikyti įrodytais.

2 Įrodymų rinkimas

2.1 Ar įrodymai visuomet renkami šalies prašymu, ar tam tikrais atvejais teisėjas įrodymus gali rinkti ir savo iniciatyva?

Kaip minėta, Kroatijos (civilinis) procesas daugiausia vyksta *inter partes*, t. y. šalys gali savo iniciatyva nurodyti faktus ir rinkti įrodymus, o teismas yra įgaliojamas nustatyti šalių nenurodytus faktus ir rinkti įrodymus tik tuo atveju, jeigu jis įtaria, kad šalys ketina ginti reikalavimus, kurių joms neleidžiama ginti (ZPP 3 straipsnio trečia dalis).

2.2 Jeigu šalies prašymas rinkti įrodymus patenkinamas, kokie veiksmai atliekami toliau?

Teismas sprendžia, kuriais pateiktais įrodymais remiantis turi būti nustatyti lemiami faktai.

Jeigu teismas sutinka priimti šalies įrodymus, paprastai jis pirmiausia priima tuos įrodymus.

Jeigu ginčą nagrinėja teisėjų kolegija (kroat. *vijeće*), įrodymus kolegija priima pagrindiniame posėdyje, tačiau dėl svarbių priešasčių kolegija gali nuspręsti, kad tam tikrus įrodymus turi priimti kolegijos pirmininkas arba prašymą gavusio teismo teisėjas (prašymą gavęs teisėjas). Šiuo atveju priimtų įrodymų protokolas perskaitomas pagrindiniame posėdyje.

Pagrindiniam posėdžiui vadovauja vienas bylą nagrinėjantis teisėjas arba kolegijos pirmininkas, jis apklausia šalis ir priima įrodymus, tačiau sprendimai, priimti vadovaujant posėdžiui, teismui nėra privalomi, t. y., *inter alia*, teismui nėra privalomas sprendimas priimti ar atmesti šalių pateiktus įrodymus.

2.3 Kokiais atvejais teismas gali atmesti šalies prašymą gauti įrodymus?

Remdamasis ZPP nuostatomis, teismas atmets pateiktus įrodymus, kurių jis nelaiko susijusiais su byla, ir sprendime nurodo atmetimo priežastis.

ZPP nėra specialios nuostatos dėl galimybės atmesti neleistinus įrodymus arba įrodymus, kurių negalima ekonomiškai surinkti. Tačiau jeigu savivaldybės teisme (kroat. *općinski sud*) nagrinėjamuose ginčiuose, kurių vertė neviršija 10 000 Kroatijos kunų, ir komercinių bylų teisme (*trgovački sud*) nagrinėjamuose ginčiuose, kurių vertė neviršija 50 000 Kroatijos kunų, teismas mano, kad ginčui išspręsti svarbių faktų nustatymas sukeltų neproporcingų sunkumų ir išlaidų, teismas gali nuspręsti dėl tokių faktų buvimo remdamasis laisvu vertinimu ir atsižvelgdamas į šalių pateiktus dokumentus ir jų parodymus, jei teismas priėmė įrodymus išklaudydamas šalis.

Be to, ZPP nuostatomis numatytas terminas, per kurį šalys turi išdėstyti visus faktus ir pateikti įrodymus. Vykstant įprastam civiliniam procesui, kiekviena šalis ieškinyje ir atsiliepime į ieškinį, o vėliausiai – parengiamajame teismo posėdyje privalo išdėstyti visus savo reikalavimui pagrįsti svarbius faktus, pateikti šiems savo nurodytiems faktams pagrįsti reikalingus įrodymus ir pareikšti savo poziciją dėl priešingos šalies pareiškimų apie faktus ir dėl jos pateiktų įrodymų. Pagrindiniame posėdyje naujus faktus išdėstyti ir įrodymus pateikti šalys gali tik tuo atveju, jeigu jos tų faktų nurodyti ir įrodymų pateikti negalėjo ne dėl savo kaltės, kol nebuvo baigtas ankstesnis procesas.

Teismas neatsižvelgia į naujus faktus ir įrodymus, kuriuos šalys dėl savo kaltės nurodo ar pateikia pagrindiniame posėdyje.

Daugiau informacijos apie įrodymus ir jų rinkimą ieškinių dėl nedidelių sumų bylose žr. informacijos suvestinę „Ieškiniai dėl nedidelių sumų. Kroatijos Respublika“.

2.4 Kokios būna įrodinėjimo priemonės?

ZPP numatyti tokie įrodymai: teisminė apžiūra, patvirtinamieji dokumentai, liudytojų parodymai, ekspertų išvados ir šalių išklausymas.

2.5 Kaip gaunami liudytojų parodymai? Ar ekspertų įrodymai gaunami kita tvarka? Kokia tvarka teikiami rašytiniai įrodymai ir eksperto išvados (nuomonės)?

Liudytojas yra bet kuris fizinis asmuo, galintis suteikti informacijos apie įrodinėjamus faktus. Liudytojai išklausomi individualiai, nedalyvaujant kitiems liudytojams, kurie išklausomi vėliau, ir privalo pateikti savo atsakymus žodžiu.

Pirmiausia liudytojas informuojamas, kad privalo sakyti tiesą ir nieko nenuityti. Tada liudytojas įspėjamas apie melagingų parodymų padarinius. Be to, liudytojo visada klausiamas, kaip jis sužinojo apie faktus, apie kuriuos liudija.

Liudytojas ekspertas turi turėti tas pačias savybes kaip ir liudytojas, t. y. jis turi sugebėti pastebėti, atsiminti ir papasakoti, be to, jis turi turėti profesinės praktinės patirties.

Tam tikri teismo šaukiami liudytojai ekspertai turi įvykdyti šaukimą ir pateikti savo nustatytus faktus ir išvadą.

Atitinkamai liudytojo eksperto užduotis reiškia, kad reikės nustatyti faktus ir pateikti išvadą. Teismas sprendžia, ar liudytojas ekspertas savo nustatytus faktus ir išvadą pateiks tik žodžiu teismo posėdyje, ar ir raštu prieš posėdį. Teismas nustato faktų ir išvados pateikimo raštu terminą, kuris negali viršyti 60 dienų.

Liudytojas ekspertas visada turi paaiškinti savo išvadą.

Teismas raštu išdėstytus faktus ir išvadą šalims pateikia likus ne daugiau kaip 15 dienų iki posėdžio, kuriame jie bus išklausomi.

ZPP nenumatytos atskiros liudytojų išklausymo ir liudytojų ekspertų išklausymo procedūros, todėl specialių procesinių nuostatų nėra.

Kalbant apie rašytinius įrodymus, dokumentą, kuriuo šalys remiasi kaip savo pareiškimo įrodymu, turi pateikti pačios šalys.

Laikoma, kad dokumentu, kurį nurodyta forma savo kompetencijos srityje išdavė valdžios institucija, ir dokumentu, kurį ta forma išdavė įstatymu nustatytus arba įstatymu grindžiamu administraciniu aktu nustatytus viešuosius įgaliojimus vykdamas juridinis ar fizinis asmuo (viešuoju dokumentu), įrodomas faktas, kuris tuo dokumentu patvirtinamas arba reglamentuojamas, tikrumas.

Kiti dokumentai turi tą pačią įrodomąją vertę, jeigu pagal specialias teisės nuostatas jų įrodomoji vertė prilyginama viešųjų dokumentų įrodomajai vertei.

Leidžiama įrodinėti, kad viešuosiuose dokumentuose nurodyti faktai yra klaidingi arba kad dokumentas yra netinkamai parengtas.

Jeigu teismas abejoja dokumento autentiškumu, jis gali prašyti valdžios institucijos, kuri, manoma, jį išdavė, pareikšti dėl jo nuomonę.

Jeigu tarptautinėje sutartyje nenurodyta kitaip, užsienio viešieji dokumentai, kurių autentiškumas tinkamai patvirtintas, laikomi turinčiais tą pačią įrodomąją vertę kaip ir šalies vidaus viešieji dokumentai, jeigu taikomas abipusiškumo principas.

ZPP taip pat nustatytos taisyklės dėl prievolės pateikti dokumentus priklausomai nuo to, ar dokumentą turi šaukiama šalis, priešinga šalis, valdžios institucija ar viešosios valdžios įgaliojimus vykdanči organizacija arba trečiasis asmuo (fizinis ar juridinis asmuo).

2.6 Ar tam tikros įrodinėjimo priemonės yra svaresnės už kitas?

Remdamasis Kroatijos (civilinio) proceso teisės bendrąja laisvo įrodymų vertinimo taisykle, teismas, sąžiningai ir atidžiai įvertinęs visus pavieniui ir kaip visumą pateiktus įrodymus ir atsižvelgdamas į viso proceso rezultatus, pagal savo vidinį įsitikinimą sprendžia, kuriuos faktus laikyti įrodytais.

Atitinkamai nėra taisyklės, pagal kurią tam tikri įrodymai turėtų didesnę vertę arba reikšmę negu kiti, nors praktiškai dokumentai laikomi patikimesniais (tačiau ne svarbesniais) už kitus įrodymus (liudytojų parodymus, apklausas).

2.7 Ar tam tikri faktai turi būti įrodyti tik tam tikromis įrodinėjimo priemonėmis?

Ne, ZPP nenumatyta, kad tam tikros įrodinėjimo priemonės būtų privalomos tam tikriems faktams nustatyti. Vadovaujantis *inter partes* principu, šalims leidžiama pateikti įrodymus, o teismas vertina, kuriais pateiktais įrodymais jis remsis siekdamas nustatyti susijusius faktus.

2.8 Ar įstatyme nustatyta liudytojų pareiga duoti parodymus?

Kiekvienas asmuo, šaukiamas liudyti, privalo įvykdyti šaukimą ir, jeigu ZPP nenumatyta kitaip, privalo duoti parodymus. Taigi, liudijimas, kuris reiškia, kad reikės atvykti į teismą, duoti parodymus ir sakyti tiesą, yra kiekvieno asmens bendro pobūdžio prievolė. Liudytojai, kurie dėl senyvo amžiaus, ligos ar didelių fizinių sutrikimų negali įvykdyti šaukimo, išklausomi savo namuose.

2.9 Kokiais atvejais jie gali atsisakyti duoti parodymus?

Asmuo, kuris, duodamas parodymus, pažeistų savo prievolę saugoti tarnybines ar karines paslaptis, negali būti apklausiamas kaip liudytojas, kol kompetentinga institucija jo neatleido nuo atitinkamos pareigos.

Liudytojas gali atsisakyti duoti parodymus:

- apie tai, ką šalis patikėjo jam kaip savo įgaliotajam atstovui;
- apie tai, ką šalis ar kitas asmuo išpažino liudytojui kaip religinės konfesijos atstovui;
- apie faktus, kuriuos liudytojas sužinojo kaip advokatas, gydytojas arba versdamasis bet kuria kita profesija arba vykdydamas bet kurią kitą veiklą, jeigu galioja prievolė neatskleisti verčiantis tą profesija ar vykdamas tą veiklą sužinotų faktų.

Vienas bylą nagrinėjantis teisėjas arba kolegijos pirmininkas informuoja šiuos asmenis apie galimybę atsisakyti duoti parodymus.

Liudytojas gali neatsakyti į pavienius klausimus dėl būtinų priežasčių, visų pirma jeigu atsakydamas į tokį klausimą jis sau, savo bet kurios eilės tiesiosios linijos giminaičiui ar ne tolimesnės kaip trečiosios eilės šoninės linijos giminaičiui, įskaitant jų sutuoktinius, arba ne tolimesnės kaip antrosios eilės svainystės ryšiais susijusiems giminaičiams, net jeigu santuoka baigėsi, ir jų globėjams ar globotiniams, tėvams ar įvairiems sukeltų didelę nešlovę, žymią materialinę žalą arba baudžiamąjį persekiojimą.

Vienas bylą nagrinėjantis teisėjas arba kolegijos pirmininkas informuoja liudytoją, kad jis gali nepateikti atsakymų į užduodamus klausimus.

2.10 Ar atsisakęs liudyti asmuo gali būti nubaustas arba priverstas duoti parodymus?

Taip, tai įmanoma. Jeigu liudytojas, kuriam buvo tinkamai įteiktas šaukimas, nepateikęs paaiškinimo nedalyvauja teismo posėdyje arba be leidimo ar pagrįstos priežasties išvyksta iš vietos, kurioje turi būti apklausiamas, teismas gali nurodyti jį jėga atvesdinti jo lėšomis ir gali skirti nuo 500 iki 10 000 Kroatijos kunų baudą.

Jeigu liudytojas atvyksta ir atsisako duoti parodymus arba atsakyti į tam tikrus klausimus po to, kai yra informuojamas apie šių veiksmų padarinius, ir teismas mano, kad priežastys nepateikti atsakymo yra nepagrįstos, jis gali skirti nuo 500 iki 10 000 Kroatijos kunų pinigine baudą; jeigu liudytojas vis tiek atsisako duoti parodymus, teismas gali jį sulaukyti. Liudytojas būna sulaukytas, kol sutinka duoti parodymus arba kol jo parodymai tampa nereikalingi, tačiau ne ilgiau nei vieną mėnesį.

Jeigu vėliau liudytojas pateikia savo neatvykimo paaiškinimą, teismas atšaukia savo nurodymą dėl baudos ir taip pat gali atleisti liudytoją nuo visų ar dalies išlaidų padengimo. Teismas taip pat gali atšaukti savo sprendimą dėl baudos, jeigu liudytojas vėliau sutinka duoti parodymus.

2.11 Ar yra asmenų, iš kurių negali būti gaunami įrodymai?

Informacija apie bendro pobūdžio pareigos duoti parodymus ryšį su valstybės ar karinėmis paslaptimis, t. y. informaciją apie konkrečią veiklą vykdančių asmenų teisę atsisakyti duoti parodymus ir teisę neatsakyti į konkrečius klausimus, pateikiama 9 punkte).

Paprastai kaip liudytojai apklausiami tik tie asmenys, kurie gali suteikti informacijos apie įrodinėjamus faktus, teismas apie asmens gebėjimą liudyti sprendžia kiekvienu konkrečiu atveju.

Asmuo negali būti liudytoju, jeigu jis tiesiogiai dalyvauja procese kaip šalis arba kaip šalies teisinis atstovas, o šalies įgaliotasis atstovas gali būti apklausiamas kaip liudytojas.

2.12 Kokį vaidmenį atlieka teisėjas ir šalis apklausiant liudytoją? Kokiomis sąlygomis liudytoją galima apklausti per vaizdo konferenciją ar naudojant kitas technologijas?

Kiekvienas liudytojas turi būti apklausiamas individualiai, nedalyvaujant liudytojams, kurie turi būti apklausiami vėliau. Liudytojas privalo pateikti atsakymus žodžiu.

Pirmiausia liudytojas informuojamas, kad privalo sakyti tiesą ir nieko nenuylėti. Tada liudytojas įspėjamas apie melagingų parodymų padarinius.

Paskui liudytojo prašoma nurodyti savo vardą, pavardę, asmens kodą, tėvavardį, profesiją, adresą, gimimo vietą, amžių ir santykį su bylos šalimi.

Po visų šių bendro pobūdžio klausimų liudytojo prašoma nurodyti viską, ką jis žino apie faktus, apie kuriuos turi duoti parodymus, o paskui jam gali būti pateikiami klausimai siekiant gautą informaciją patvirtinti, papildyti ar paaiškinti. Neleidžiama pateikti klausimų, kuriuose jau yra atsakymas į klausimą.

Liudytojo visada klausama, kaip jis sužinojo faktus, apie kuriuos duoda parodymus.

Liudytojai, kurių parodymai dėl svarbių faktų prieštarauja vieni kitiems, gali būti suvesti į akistatą. Jie apklausiami atskirai apie kiekvieną aplinkybę, dėl kurios yra prieštaravimas, ir jų atsakymai įrašomi į protokolą.

Kroatijos Respublikoje nėra specialių nuostatų, kuriose būtų numatyta įrodymus rinkti vaizdo konferencijos būdu. Tačiau ZPP 126a–126c straipsnių nuostatos yra tokio apklausos metodo pagrindas, t. y. gali būti daromas teismo posėdžių garso įrašas. Sprendimą daryti įrašą savo iniciatyva arba šalies prašymu priima teismas. Garso įrašo laikymo ir perdavimo metodas, techninės sąlygos ir įrašymo būdas reglamentuojami teismo darbo tvarkos taisyklėse.

3 Įrodymų vertinimas

3.1 Ar teismui priimant sprendimą taikomi apribojimai, jeigu šalis įrodymus gavo neteisėtai?

ZPP nenumatyta specialių nuostatų dėl neteisėtai gautų įrodymų. Tačiau teisinis pagrindas įtvirtintas Kroatijos Respublikos konstitucijoje (kroat.

Ustav Republike Hrvatske) (NN Nr. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), kurioje numatyta, kad neteisėtai gauti įrodymai negali būti naudojami teismo procese.

ZPP tik nurodyta, kad teismas neturi atsižvelgti į šalių prašymus, prieštaraujančius imperatyvioms įstatymų normoms ir viešajai tvarkai.

3.2 Ar mano parodymai bus laikomi įrodymais, jeigu esu bylos šalis?

Proceso šalių apklausti kaip liudytojų negalima; tačiau ZPP nuostatose kaip viena iš įrodinėjimo priemonių numatyta apklausti šalis, kai nėra kitų įrodymų arba jeigu, nepaisant kitų pateiktų įrodymų, teismas mano, jog siekiant nustatyti svarbius faktus būtina apklausti šalis.

Jeigu nenurodyta kitaip, ZPP nuostatos dėl įrodymų rinkimo iš liudytojų taikomos ir šalių apklausai.

Paskutinis naujinimas: 19/12/2018

Šio puslapio turinį nacionaline kalba tvarko atitinkamos Europos teisminio tinklo kontaktinės įstaigos. Vertimus atliko Europos Komisijos tarnyba. Į kompetentingos nacionalinės institucijos originale įvestus pakeitimus vertimuose gali būti neatsižvelgta. Nei Europos teisminis tinklas, nei Europos Komisija nepriima atsakomybės ar įsipareigojimų dėl šiame dokumente pateiktos arba nurodytos informacijos arba duomenų. Daugiau informacijos apie už šį puslapį atsakingos valstybės narės autorių teisių taisyklės rasite puslapyje „Teisinė informacija“.